

Martin Nielsens tale "Tilbage til livet"

Taler

Martin Nielsen
Politiker, Danmarks
Kommunistiske Parti

Dato

10. marts 1960

- 1 I dag for 15 år siden – den 10. marts 1945 – blev en gruppe danske koncentrationslejr-fanger sammen med kammerater af alle andre nationaliteter befriet af den Røde Armé i Pommern. Den gruppe, hvis befrielse her skildres, var størsteparten af de danske kommunister, som efter års ophold i Vestre
- 5 Fængsel og i Horserødlejr, den 2. oktober 1943 blev deporteret til koncentrationslejren Stutthof, der lå i Weichselflodens delta nær Danzig. Her gik mange af danskerne til grunde sammen med titusinder andre fanger.

- Under indtryk af de sovjetiske hærstyrkers fremstormen mod vest – mod Berlin
- 10 – blev hovedparten af de fanger i dødslejren, som fysisk endnu var i stand til at gå, den 25. januar 1945 evakueret. Evakueringen foregik til fods i snestorm og frost. Tusinder af fanger gik til grunde under denne døds-march, Gruppen, der skal berettes om, nåede efter 8-9 døgns march omsider en tidligere nazistisk kvindelejr i en lille by ved navn Nawitz i Østpommern. Efter 6 ugers ophold
- 15 der, hvor de fanger, der havde overlevet døds-marchen, igen decimeredes af sult og plettyfus, var stillingen den, at sovjet-hæren ved at støde frem til Oder og op til Østersøens kyst havde indesluttet de evakuerede fanger og store dele af værnemagten i en lomme, hvorfra der kun var udgang, hvis vi over Gdynia eller Helahalvøen kunne evakueres endnu en gang ad søvejen.

- 20 Mod al fornuft – og til trods for, at de fanger, der ikke var døde eller dødssyge af plettyfus og sult, var så svage, at de næppe kunne støtte på benene – blev der fra nazisternes og SS's side truffet forberedelse til en ny døds-march.

- 25 Sådan var stillingen den 9. marts 1945.

Efter disse orienterende bemærkninger er det brudstykker af min bog, *Rapport fra Stutthof*, der nu fortæller:

Det var hen på eftermiddagen den 9. marts. Jeg var gået ud. Det våde, stinkende undertøj havde jeg taget på for at få det tørt, da jeg og alle andre havde en følelse af, at vi snart igen skulle ud på landevejen på vandring – den sidste vandring. Inde jamrede de syge sig. De kastede sig i feber frem og tilbage og stødte gang på gang hovedet mod gulvet. Stanken var forfærdelig. Tøvejret betød, at sjap og ekskrementer slæbes med ind. Om natten måtte vi ikke gå ned til latrinkulen, men besørgede lige uden for barakkens dør.

Nu var der ingen tvivl mere. Uafbrudt lød der dumpe drøn af kanoner i det fjerne. Et tog kørte nord på og passerede netop den lille lund, hvor de døde blev begravet, og hvor også Otto M. havde fået sin grav. Toget var læsset med tanks og kampvogne, og på trinbrætterne hang tyske soldater. Det var det tredje tog i dag i den retning, sagde en polsk kammerat, der sad på pinden ved siden af mig. Det kunne kun betyde, at nu skred også kedlens sydfront, der hidtil havde holdt i det vildsomme område i Tukla Heide.

Nede ved stationen i Nawitz kunne vi se i hundredevis af flygtninge kampere på åben mark. På bakkerne op mod Lauenburg, lige nedenfor en lille landsby, som jeg aldrig fik navnet på, var feltartilleriet gået i stilling, klar til kamp.

Jeg rejste mig fra pinden og knappede mine bukser. Jeg frøs. Det var begyndt at sne så småt igen. Tøsne. Jeg stillede mig hen bag SS'ernes mandskabsbarak, hvor der stod nogle halvprominente polakker, som jeg kendte.

Vi stod og missede med øjnene mod snefnuggene og søgte at afgøre, fra hvilken retning kanondrønene kom. Omme bag SS'ernes lokumsbarak var en SS'er, „den sorte”, i færd med at slå en fange ihjel.

Han havde – som vi alle lus, lus i tusindtal. Hans stueældste havde derfor beordret ham ud for at pille lus. Han skulle trække af tøjet ude og rense sig.

Kolbeslagene derovre bag barakken blandede sig på en mærkelig måde med den fjerne kanontorden, så det til tider var vanskeligt at høre, hvad der var hvad.

Jeg kikkede om bag barakken. Gang på gang hamrede „den sorte” geværkolben mod det mere døde end levende offer. Manden drejede hovedet, fuglehalsen og de fremstående kindben, de tykke, uregelmæssige læber, den åbne mund, der nu flød med blod, syntes mig bekendt. Jo, der var ingen tvivl. Det var min

70 „vaskemand“ fra Stutthof, letten med den glubende hunger og det forfærdelige tyske sprog. Han havde nogle gange „vasket“ en skjorte for mig for en humpel brød. Også i de allersidste dage havde han set bønligt på mig med sine store, bedende og fugtige hundeøjne, når vi gik forbi hinanden, og spurgt, om jeg dog ikke havde et stykke brød.

75 Nu var han på det sidste. Jeg fangede hans håbløse fortvivlede øjne, der ikke fattede, hvad der foregik, så segnede han om og trillede ned i den lille bæk, der flød med smeltevand og latrin. Der blev han liggende. Men „den sorte“ ville være sikker. Han sprang ned og trampede med sine jernbeslåede støvler på lettens
80 nøgne underliv og lod endnu et par gange kolben falde ned på hans nøgne foglehoved.

– Sådan en svinehund, sådan en lusemikkel, sagde „den sorte“ forarget til mig, da han efter endt gerning så op. Han bringer jo død over os alle sammen med
85 sine lus, sådan en kretiner.

Jeg gik tilbage til mine polske kammerater i læ af SS'ernes mandskabsbarak. Vi talte ud om situationen. Vi var fuldstændig klar over, at klokken var ved at falde i slag.

90 – De vil vist nok evakuere os i nat, sagde en af polakkerne. Og hvad så med de syge!

– Dem dræber de naturligvis, sagde en anden, uden at hverken han eller vi andre
95 følte noget egentlig derved. Det var blot en kendsgerning, som ingen fandt grund til at komme nærmere ind på.

Drønene syntes et øjeblik nærmere, men det var måske kun vinden, der drejede.

100 – Hvad der end sker og ikke sker, så er det snart forbi nu, sagde min ven, jernbanemanden. Og det er godt det samme, fjede han stille til.

– Og det er ikke blot os, der er færdige. Går vi til helvede, får vi følgeskab i nat eller i morgen, sagde en anden.

105 Vi lo allesammen højt. Hvorfor ved jeg ikke. Men vor latter havde kaldt den ukrainske Scharführer ud af barakken, og nu stod han ved hjørnet med sin

pistol i hånden:

110

– Nå, I morer jer? Det er lidt for tidligt. I slipper i hvert fald ikke, og kan I så komme væk, I fordømte svinehunde.

115

Han pegede på os med pistolen, og vi forsvandt op mellem de to dødsbarakker, så stærkt som vore fysiske muligheder tillod det.

120

Jeg gik ind igen. Der var uro og nerver på højkant over det hele. Skovkolonnen var kommet hjem tidligere end sædvanligt. Ad vejene mod øst, mod Gdynia og Danzig, fortalte de, bevægede den tyske hær sig i endeløse kolonner på tilbagetog. Der kunne ikke være nogen tvivl mere. Den østpommerske kedel var i færd med at bryde sammen, og vi var midt i den.

125

Så stod Carl foran mig. Som sædvanlig ligevægtig, rolig og med det halvt undselige, halvt ironiske smil om munden.

130

– Du, sagde han, jeg bliver her hos de syge, jeg har passet dem hele tiden, jeg kan ikke forlade dem nu. For øvrigt er her sgu lige så sikkert som andre steder, og skulle der ske noget, så er jeg ikke bedre end de andre. Jeg bliver.

Jeg kunne ikke sige noget, blot trykke Carl i hånden, men han så endnu mere naiv-ironisk ud end nogensinde.

135

Jeg tog også afsked med de andre. Nogle var ved bevidsthed, andre ikke. Jeg kom til den lange Osvald, der havde arbejdet i geværkommandoen sammen med mig.

Han var meget syg. Han tog min hånd og knugede den:

140

– Hvis nu, hvis nu, Martin, vil du så tale med min kone og hilse hende?

– Ja, Osvald.

Jeg famlede mig hen til min plads mellem den dødssyge Svend og Ove.

145

– Skal jeg sige noget? spurgte jeg Ove.

Ja, jeg synes, du skal sige farvel til dem, der må blive.

150 Jeg rejste mig op i mørket og bad om et øjeblik ro:

– Kammerater, sagde jeg, når som helst kan vi få besked om, at vi skal afsted. Hvorhen ved vi ikke, men vi ved, at femogtyve kammerater, som vi gennem år har delt ondt og godt med, er tvunget til at blive tilbage. Hvad vi hver for sig møder, ved vi ikke. Men inden vi skilles, vil jeg have lov til at sige dem af vore
155 kammerater, som bliver tilbage, tak for kammeratskab under forhold, mennesker ikke tidligere har oplevet. Jeg vil takke hver af jer og ønske både jer og os held i det, der nu forestår. Og eet ved vi nu med usvigelig sikkerhed: Hvad der end sker eller ikke sker, sejrens dag er i syne.

160

Næppe havde jeg talt ud, før der drønedes kanonskud tilsyneladende lige udenfor barakkens vinduer. Barakkerne rystede og knagede i deres sammenføjninger, her og der hørte vi ruderne gå i stykker trods skodderne. Der blev et øjeblik tavshed, så drønedes en salve kanonskud igen, og så blev der stille.

165

Kammerater, der kom udefra, berettede, at det var det tyske feltartilleri på bakkerne mod Lauenborg, der havde været i aktion, men at det var brudt op, så snart det havde affyret de to salver.

170

Man kunne høre kanonerne rulle ad vejen mod øst. De var på march mod Gdynia og Danzig.

175

– Antreten, schnell, los, los, lød en stemme i døren. Vi ravede ud og stillede op i snesjap, snefog og mørke. Al[l]e lys var slukket. Jeg kom til at stå helt nede på fløjen, ud mod bondegården, hvor der stod tre-fire tilsyneladende fulde SS'er og passede på, at vi ikke smuttede ud.

180

– Hvor langt skal vi gå? spurgte jeg dem i mørket, hvor vi dårligt nok kunne se hinanden.

– Hele natten og i morgen med, lød svaret,

– Det er umuligt. Det kan vi ikke.

185

– Vær nu fornuftige, næsten hviskede den ene til mig. I må, I skal, det er jeres eneste redning og vor med, tilføjede han endnu sagtere.

190 Langt om længe var vi stillet op i mørket og talt. Vi var 346 tilbage af den kolonne på 1198, der marcherede ud af Stutthof den 25. januar som lejrens stærkeste fanger.

195 Ved ellevetiden om formiddagen svingede vi ind i en af de sædvanlige østpommerske landsbyer. Byen var i opbrud. Schweslin hed den.

Feldwebelen kommanderede holdt ved skolen, og gik ind for at telefonere, blev der sagt. Vi smed os ned på vejen eller stengærdet. Vi kunne ikke mere, udhungrede, syge, ødelagte som vi var. Vi var gennemblødte, og vort fodtøj var
200 slidt i laser.

– Vi skal til Putzig, og derfra skal vi udskibes. Det er mindst 50 kilometer, og vi skal gå dem i dag uden hvil, fortalte en polak, som under marchen havde udfrittet feldwebelen.

205 Vi var enige om, det var døden. Ingen af os ville være i stand til at foretage en sådan march. Og vi havde altid frygtet en evakuering ad søvejen. Vi vidste, hvad det betød.

210 Så viste feldwebelen sig og erklærede kort, at vi blev, hvor vi var, foreløbig. Han ville forsøge at skaffe kvarter til os her i byen.

Feldwebelen havde nu fået kig på gårdens lade. Han åbnede ladeporten og så ind.

215 Der lød et mægtigt brag. Ove og jeg blev slynget ud fra muren. Feldwebelen så det og smilede. Han talte os langsomt og højt, da vi gik ind. Så lukkedes porten, og der blev sat vagtpos[t]er ud.

220

Vi kan ikke have ligget ret længe, for klokken 12,15 skete det.

Jeg vågnede frysende og utilpas ved et voldsomt skyderi. Det er bare luftangreb, tænkte jeg, og vendte mig om i halmen. Men jeg mærkede, at der var blevet liv omkring mig og oppe i halmen under taget.

- 230 – Læg jer ned, læg jer fladt ned. Det er tankkanoner og svære maskingev[æ]rer. Læg jer ned, for fanden!

Det var en af spanienskammeraterne, der råbte disse fornuftige ord oppe fra halmen. Jeg reagerede på dem ved at rejse hovedet, og jeg opdagede, at min
235 sidemand Ove var væk. Porten ud til gården var åben, og der var ingen vagt mere.

- Det er russerne, det er russerne, lød det oppe fra halmen. Posterne er løbet deres vej, de har smidt deres geværer og har revet SS-distinktionerne af, lød det
240 igen oppe fra halmen, hvor man havde huller i stråtaget og fulgte slagets gang. Tankene suser hen ad vejen, Det er russerne, det er russerne.

Råbene lød forvirrede og usammenhængende.

- 245 Som en kåd hundeh[v]alp kom den ellers så stilfulde Ove hoppende på alle fire gennem gården og ind i laden. Han ruskede i mig og råbte:

– Det er russerne, Martin, det er russerne, jeg har set dem. Kom...

- 250 Og væk var han igen, stadig hoppende på fire.

Tankkanonerne drønedes stadig, og de svære maskingeværer bragede. Men vi kunne ikke længere holde os i ro. Vi sprang op, porten blev smækket op på vid gab, og mange styrtede ud. Så stod der pludselig en kvinde i portåbningen, en
255 russisk slavinde. Hun var afmagret, furet, grå i ansigtet og i lasede klæder, men hun lo med tårer i øjnene, og samtidig sang hun:

– Ruski – ruski – ruski – ruski.

- 260 Hun tumlede ind i laden, løftede koket skørtet og dansede hen over det med halm dækkede logulv, mens hun lo og græd og sang:

– Ruski – ruski.

Leende og grædende kyssede hun alle, der kom i nærheden, og hjælpsomme hænder hjalp hende op i halmen. Hun snublede så lang hun var, og med et hvin udbrød hun på tysk:

270 – Ach, mein Gott,

Hun sprang op på en bjælke, og der stod hun alvorlig og rank som et lys. Hun så på os og rankede sig endnu mere, som om hun rystede noget af sig, og hun sagde med en stolthed og rejsning, som var hun en dronning og ikke en pjaltet

275 trælkvinde:

– Min gud – min gud? Nej, jeg *har* ingen gud, jeg *har* ingen gud. Hun stod lidt og tænkte sig om, og tårerne løb ned ad hendes magre, snavsede kinder. Så sagde hun langsomt og alvorligt:

280

Jo, kammerater – *min* gud kom i dag.

Hun sprang ned. Jeg gav hende et kys på den svavsede kind, da hun strøg forbi ud ad porten syngende ruski – ruski...

285

Det mørknede. Vi lå i laden igen. Marokkaneren kom hen til mig. Jeg havde ikke set ham hele eftermiddagen.

– Har du overhovedet fået noget at spise? spurgte han.

290

Nej, det havde jeg glemt. Jeg var døden nær af sult, men jeg havde glemt, at der nu lå mad så at sige ved min fod, og at jeg bare kunne tage den.

– Spis her, sagde marokkaneren, og rakte mig en gryde med bønner, stuvede i sødmælk, som han lige havde malket, og godt spækket med stegt flæsk.

295

Aldrig har et måltid smagt mig så godt.

Vi lå side om side, Fuglen, Ove og jeg, mætte, pakket ind i vore tæpper og med halm under og over os. Vi var tørre igen. Af og til lød et geværskud fra landsbyen, syngende flokke af russere og polakker drev op og ned ad vejene. Også danskere havde sluttet sig til dem.

300

305 Rundt om i halmen hørte vi tunge åndedrag. Af og til stønnede eller klagede en
sig i søvne. Vi trak tæpperne op over hovederne og talte sammen. Vi snakkede
hele natten. Vi var vendt tilbage til livet fra en rejse hinsides døden, og ingen af
os sov den nat, den første i frihed i fire lange år – en nat i en lade i den lille by
Schweslin, på grænsen mellem Østpommern og den tidligere polske korridor.

310

Kilde

Manuskript taget fra Nielsen, Martin. (1973). Kommunisternes Kapital. Artikler og taler. Forlaget Melbyhus
efter aftale med rettighedshaver

Kildetype

315 Dokumentation i bogværk

Tags

Danmarks Kommunistiske Parti, Mindetale

URI

<https://www.dansketaler.dk/tale/martin-nielsens-tale-tilbage-til-livet>

320

325

330

335

340